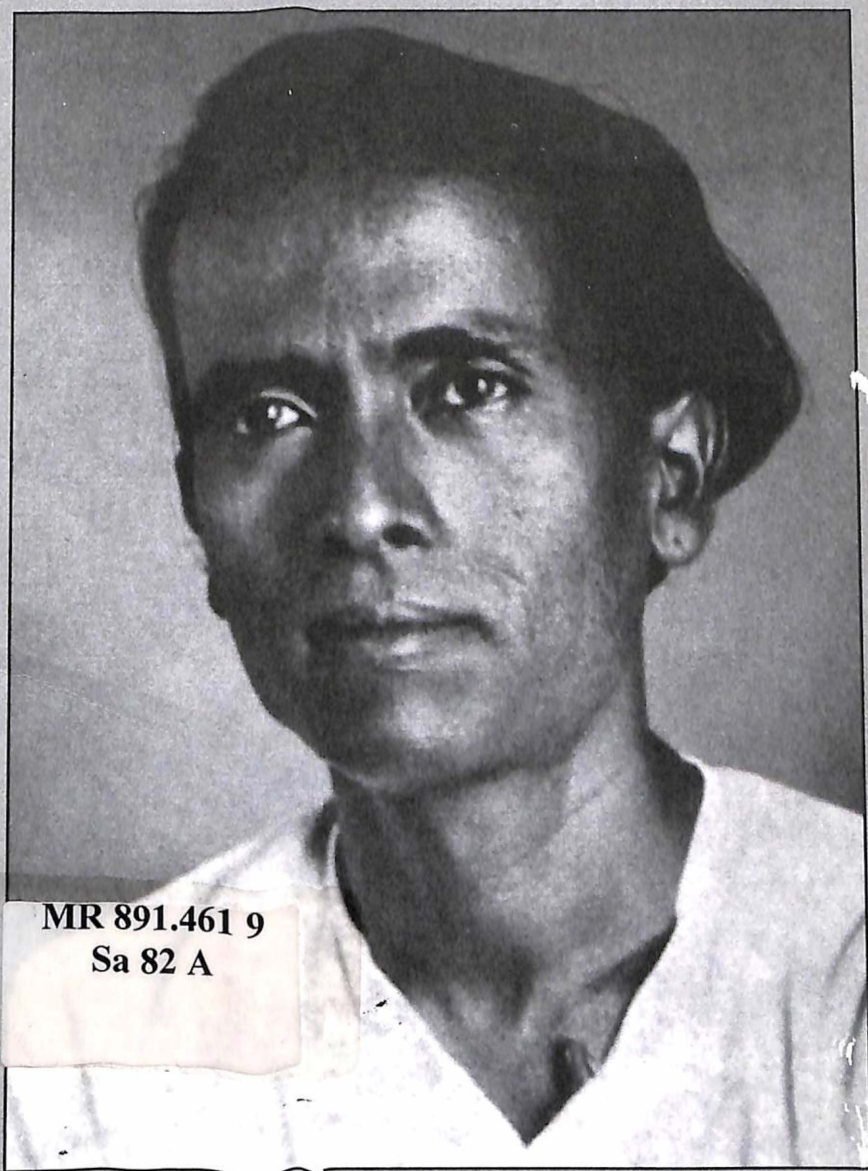

अण्णा भाऊ साठे
यांचे पोवाडे व लावण्या

MR 891.461 9
Sa 82 A

***INDIAN INSTITUTE
OF
ADVANCED STUDY
LIBRARY, SHIMLA***

अण्णा भाऊ साठे यांचे पोवाडे व लावण्या

अण्णा भाऊ साठे

बुधराव
हजारदार

लोकवाङ्मय गृह

अण्णा भाऊ साठे यांचे पोवाडे व लावण्या / अण्णा भाऊ साठे

Anna Bhau Sathe Yanche Povade

Ani Lavanya / Anna Bhau Sathe

Library

IAS, Shimla

MR 891.461 9 Sa 82 A

00124278

म/९८७

© लोकवाङ्मय गृह

पहिली आवृत्ती © : १ ऑगस्ट १९९८

दुसरी आवृत्ती (I) : जुलै १९९९

तिसरी आवृत्ती (I) : सप्टेंबर २००१

चौथी आवृत्ती (I) : नोव्हेंबर २००३

पाचवी आवृत्ती (I) : फेब्रुवारी २००५

सहावी आवृत्ती (I) : मार्च २००७

MR

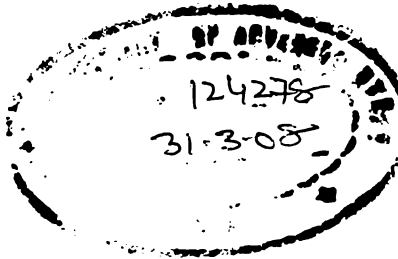
891.461 9

Sa 82 A

March 2007

मूल्य : २० रुपये

ISBN 81-86995-42-0

मुद्रक/प्रकाशक

प्रकाश विश्वासराव

लोकवाङ्मय गृह

भूपेश गुप्ता भवन

८५, सयानी रोड, प्रभादेवी

मुंबई - ४०० ०२५

मुद्रणस्थळ

न्यू एज प्रिंटिंग प्रेस

भूपेश गुप्ता भवन

८५, सयानी रोड

प्रभादेवी

मुंबई - ४०० ०२५

अनुक्रम

१. गण	१
२. महाराष्ट्राची परंपरा	२
३. मुंबईचा गिरणीकामगार	१३
४. एकजुटीचा नेता	१८
५. महाराष्ट्रावरून टाक ओवाळून काया	१९
६. रवि आला लावुनि तुरा	२०
७. शिवारी चला	२१
८. दुनियेची दौलत सारी	२२
९. माझी मैना गावावर राहिली!	२३
१०. जग बदल घालुनी घाव!	२५
११. मुंबईची लावणी	२६
१२. कामगार स्तवन	२८
१३. महाराष्ट्र देशा अमुच्या	२९
१४. तू मराठमोळा	३०
१५. कथा मुंबईची	३१

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

गण

प्रथम मायभूच्या चरणा
छत्रपती शिवबा चरणा
स्मरोनि गातो । कवना ॥१॥
स्वराज्य माझा जन्मसिद्ध हक्क करुनिया गर्जना
लोक उठविला जागा केला त्या लोकमान्यांना
कठिण काळि राष्ट्रनौकांना
मार्ग दाखविला त्यांना
देशा दिली ज्यांनी प्रेरणा ॥१॥
महात्मा फुले, डॉ. आंबेडकर, सेनापती बापटांना ।
क्रांतिसिंह नाना पाटील, कॉ. श्रीपाद डांगेंना ।
नाविकांच्या शूर वीरांना
एकशे पाच अज्ञात हुतात्म्यांना
आदरे करतो मुजरा वंदना ॥२॥
आठवून मनी ही शुभनामे करुनिया स्तवना
आशीर्वाद मागतो आम्ही गावया कवना
सभापती आणि सुजना
कलावंत आणि रसिकांना
स्फूर्ति घ्यावि हीच प्रार्थना ॥३॥
क्रांतिकारि वीरांना अन् त्यागी हुतात्म्यांना
देशासाठी देह झिजविला त्या नररत्नांना
महाराष्ट्र भूच्या भूषणा
पणा लावुनिया प्राणा
अर्पियले ज्यांनी जीवना ॥४॥

महाराष्ट्राची परंपरा

महाराष्ट्र मायभू अमुची । मराठी भाषिकांची । संत महंतांची । ज्ञानवंतांना जन्म देणार ।
नररत्नांचे दिव्य भांडार । समरधिर घेत जिथे अवतार ॥ जी ॥
शौर्याची अजरामर महती ॥ आजहि नांदती । सद्गाचलावरती । मावळा दख्खनचा
राहाणार । स्वाभिमानार्थ जिणे जगणार । मराठा मानी आणि दिलदार ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

सद्गाद्रि पसरला जिथे शेषासम गिरी ॥
दौलत घेऊनि सत्तावीस गड शिरी ॥
भेसूर कड्यावर बुरुज पहारेकरी ॥
ताड, माड, सागाची झाडे त्यांच्या शेजारी ॥
कळकिचे बेट आकाशात झुकांड्या मारी ॥
करवंदी, बाभळ आणि बोरी । चिल्लार कठिण काटेरी
खाली सुपीक शेती जमिन काजळापरी ॥
महाराष्ट्राची ती शेतसरी । सुवर्ण आणि भूवरी ।
कापूस, ऊस, गुळभेंडि, तूर, तिळ, हवरी ॥
काराळा फुले गोजिरी । उधळून महाराष्ट्रावरी ।
राळ्याचे लोब पुढे लवून मुजरा करी ॥

(चाल बदलून)

महाराष्ट्राच्या अंगणात । सरिता या खेळ खेळत ॥
पंचगंगा शीतल शांत । महाराष्ट्रा शांतवीत ॥
कोयना कृष्णा चालत । घालून हातामध्ये हात ॥
जाऊनी पुढे धावत । आंध्रलाहि कुरवाळीत ॥
वारणा वाहे वेगात । वायूला लाजवीत ॥
पैठण परभणीत । गोदाचे रमले चित्त ॥

(चाल बदलून)

ही अवनी आदिवाशांची । कोळि भिल्लांची । मांग रामोशाची ।
कैक जातींची प्राणाहुनि प्यार । परंपरा ज्यांची असे अपार ।
पुढे शाहीर तीच गाणार ॥ जी ॥

चौक दुसरा

आम्हाला चीड दास्याची । जुलमी सत्तेची । परचक्राची ।
इतिहास साक्ष देत याला । करुनि आम्ही जबरदस्त हल्ला ।
अन्यायाचा कडेलोट केला ॥ जी ॥
संस्कृत भाषेचे मानी । विद्येचे धनी । एकदा त्यांनी ।
एक अन्याय केला अति घोर । मराठी असुन आमुची थोर ।
दडपून केले तिला कमजोर ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

ज्ञानाच्या मक्तेदारांनी कट पहा केला ॥
ती ठेकेदारी तगवून पुढे नेण्याला ॥
मानून हीन मराठीला । संस्कृतचा पगडा बसविला ।
प्रगतिचा मार्ग रोखिला । महाराष्ट्र दीन जाहला ।
अंतरला मायबोलिला । इतिहास, पुराणे, वेद दिसेना त्याला ॥
महाराष्ट्र संस्कृतीला । हा राहु ग्रासु लागला ।
अंधार पूर्ण दाटला । परि त्याहि कठिण समयाला ।
ज्ञानेश्वर संत पैठणी आले उदयाला ॥

(चाल बदलून)

घनघोर महाराष्ट्राची । ज्ञानेश्वरांची गर्जना । झाली ॥
संस्कृत भाषेची भित । करुनि आघात । त्यांनी फोडीली ॥
ती माय मराठी बोली । बाहेर काढिली । स्वैर सोडीली ॥
अज्ञाना, दीन दलिता । भगवद्गीता । त्यांनि वदवीली ॥

(चाल बदलून)

दांभिकाशी अति दुर्दमनिय लढा त्यांनि दिधला ।
महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥
अन्यायावरि मात करोनी त्यांनी त्या समया ।
आमुची मराठी अम्हा शिकविली परतुन बोलाया ॥
तो संत राणा हो श्रेष्ठ । साहुनी कष्ट । दंडण्या दुष्ट ।
या अवनीवर अवतरला । भूषवून महाराष्ट्राला ।
तो बंध झाला जगताला ।
दिले उघडुनी ज्ञानाचे कोठारचि आम्हाला ।
महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥

एकनाथ, जनी, संत तुकोबा अभंग जे बोले ।
'मराठा तेतुका मेळवा' रामदास वदले ।

(चाल बदलून)

थोर परंपरेचा रथ । शतके झुगारित । अखंड धावत ।
मोठ्या वेगाने पुढे आला । सह्याद्रीवरी पठाराला ।
गातो मी त्याच्या पोवाड्याला ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

ते वीर मावळे गडी धन्य जाहले । स्वातंत्र्यसंगरी करी शस्त्र घेतले ।
आणि प्रतिकाराचे कुंड पेटवुन दिले ।
गिरिकंदराला उठविले । गड कोटांना हलविले ।
शिवराय त्यात रणधीर । त्यानि घनघोर ।
कपारीतून शिंग फुंकिले ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

मोंगलांच्या साम्राज्याला । तोंड देण्याला । सज्ज जाहला ।
दख्खन सारा खडबडून उठला । बघून दिल्लीचा ऊर फुटला ।
आदिलशाहिचा धीर सुटला ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

औरंगजेब शिरजोर होऊन आला ॥
आणि आदिलशाहीची जोड मिळाली त्याला ॥
थैमान त्यानि मांडिला । लुबाडून मराठी मुलखाला ।
पोसाया जुलुमशाहीला । साम्राज्य दिल्लीचे दख्खनवर करण्याला ॥
लुटालूट जाळपोळिला । सीमा नसे अत्याचाराला ।
अब्रूचे जिणे जगण्याला । नाही आशा उरली कोणाला ।
मरणाची पसरली छाया चारी बाजूला ॥
जुलुमाच्या मध्यरात्रीला ।
तेव्हा स्वातंत्र्याचा वारा वाहु लागला ॥
लोटून ढग बाजूला ।
मावळा तारा होऊनि चमकू लागला ॥

(चाल बदलून)

मेघापरी हाक देते झाले शिवाजी । मग उठे तानाजी ।

बहिर्जी नि येसाजी । हंबिरराव आणि बाजी । मालसुरे आले सूर्याजी ।
हो मावळे मर्द रणगाजी ॥

(चाल बदलून)

करवंदीपार झिंगलेली । ऐकुनी हाक हर्षली ॥
दरडोने जांभई दिली । कळकाने मान डुलविली ॥
किल्ल्याने धाप टाकिली । बुरुजाने बाहु उभवीली ॥
त्या भयाण जाळीखाली । तलवार चमकू लागली ॥
घोड्याची टाप वाजली । वर धूळ उडू लागली ॥

(चाल बदलून)

राखाया या महाराष्ट्रा । उठे मरहाठा । रण करण्याला ॥
भुइकोट किल्ल्याच्या तटा । मारुनी रट्टा । पाडू लागला ॥
पट्टा घेऊन रोखिल्या वाटा । वैन्याचा पिट्टा । त्याने पाडीला ॥

(चाल बदलून)

रणधुमाळीमध्ये हेटकरी रक्ताने नाहला ।
महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥
तोरण्यावरी स्वातंत्र्याचे तोरण बांधियले ।
पुरंदर, रायगड, पन्हाळा किल्ले सर केले ॥
मोंगली सैन्य पेंढार । देऊनि त्या मार । केले बेजार ।
औरंगजेब नमविला । दिल्लीरखान दमविला । शाहिस्तेखान शासिला ।
मर्द मावळा निर्भय लढला बुरुजा बुरुजाला ।
महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥
सह्याद्रीच्या शिखरावरुनी फेकु दूर नजरा ।
पाहू चला त्या महाराष्ट्राच्या अजिंक्य आरमारा ॥

चौक तिसरा

आंग्न्यांचे मोठे आरमार । सागरावर । करी संचार । थरथरे ऊर
बघून त्याला । कान्होजी आंग्रे सिमेवरला । महाराष्ट्राचा बालेकिल्ला ॥ जी ॥
महाराष्ट्र करण्या पादाक्रांत । इंग्रजी बेत । झाला निश्चित ।
मुंबईतून निर्वाणीचा । तळकोकणात शिरण्याचा । महाराष्ट्राला ग्रासण्याचा ॥ जी ॥
हेरगिरी फंद फितुरी । यत्न नाना परी । करुनि ही सारी ।
समया समयास विफल ठरली । आंग्न्यांची फौज बिनीवरली ।
इंग्रजांपुढे नाही हरली ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

कोकण समुद्रकाठ । जंगल झाडी घनदाट ॥
त्या गोव्यापासून थेट । कुलाब्याला भिडे जो नीट ।
चौबुरजी किल्ले भुइकोट । त्यावरील तोफा अफाट ॥
बेलाग बुरूज बेफाट । वैन्याला मृत्यूची वाट ॥

(चाल बदलून)

एके दिवशी अरबी सागर । होऊन स्थिर । होता झोपला ॥
आणि त्याच्या उशाशेजारी । मराठा गडकरी । होता बैसला ॥
तोफेत घालुनी गोळा । लावुनी डोळा । पहारा करण्याला ॥
त्या शांत मध्यरात्रीला । कराया हल्ला । इंग्रज आला ॥

(चाल बदलून)

चाहूल तोफखान्याला त्याची लागली ॥
गडगड गडाट गडावर तोफ घनगर्जली ॥
सतराशे सत्तावीस साली । सागराची झोप उडाली ॥
तांडेल, भंडारी, कोळी । आंगण्यांची आरमारी शक्ती रणी उतरली ॥
चौफेर धावू लागली । इंग्रजी आरमारां तुडवित पायाखाली ॥
सागरी झुंज सुरू झाली । मराठ्यांनी झेप घेतली ।
जोराची धडक मारिली । इंग्रजांची 'डर्बी' नौका पालथी केली ॥
किती मुंडकी तुटली त्या वेळी । पाण्यात प्रेते बुडाली ।
आणि लाटांवरती टोपडी तरंगू लागली ॥
रक्ताची लाली दर्याला रंगिन आली ॥
इंचवर्ड साहेबाची दाणादाण उडाली ॥
मराठ्यांची सरशी झाली । गोऱ्यांनी शस्त्रे सोडिली ।
टाकून रण माघार त्याने घेतली ॥

(चाल बदलून)

मावळे लढाईत दर्दी । दर्यावर्दी । करून गर्दीला ॥
मारुनी मार बिनतोड । साहेबाचा मोड । लढाईत केला ॥
रिपु नाही पुढे येऊ दिला । त्याने रोखिला । विजयदुर्गाला ॥

(चाल बदलून)

पराजया मग पदरी घेऊनी क्षणभर दम घ्याया ।
गोऱ्यांनी गाठली मुंबई जखमा बांधाया ॥

विजयदुर्गापुढे विजयि जाहले मराठी झुंझार ।
 मागे परतले महाराष्ट्राचे विजयी आरमार ॥
 त्या विशाल नौकांवरून । गोव्यापासून । करी भ्रमण ।
 तेजाळ त्यांना पाहून । आणि मनी मुग्ध होऊन । आनंदे मागे जाऊन ।
 आंगण्यांच्या आरमारा नदिपति मागे देता झाला ।
 महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥
 सन अठराशे सत्तावनचा चौक ये पुढचा ।
 पारतंत्र्यातील बंडाचा आणि सशस्त्र क्रांतीचा ॥

चौक चौथा

इंग्रजी कारकीर्दीचा । परदास्याचा । वृक्ष गुलामीचा । धरुनी मूळ आला वर वेगात ।
 कंपनी अंमल बसला भारतात । राष्ट्र संपूर्ण पडले बंदात ॥ जी ॥
 त्यांनी आपुली सत्ता स्थापिली । जनता नाडली । पार तंग केली । दरारा बसवून
 साऱ्या देशात । हिंदं परि पुन्हा उठला त्वेषात । अठराशे सत्तावनच्या बंडात ॥ जी ॥
 त्या वेळी एक अग्रणी । शूर स्वाभिमानी । चमकले रणी । सेनानी तात्या टोपेचे
 नाव । ज्याने शत्रूचा घेउनी ठाव । मारिले कठिण घावामध्ये घाव ॥

(चाल बदलून)

बंडाचा वणवा देशात जेव्हा पेटला । तो दाहि दिशेला जळत धावू लागला ।
 लक्ष्मीबाई हिरकणी देऊनिया जोडीला । तात्याला महाराष्ट्राने रणी लोटला ।
 वुइंडहॅम गोऱ्या साहेबाला । वेढून मार त्याने दिला । बहादुराने कानपूरवरती
 ताबा बसविला । मग मोठी फौज घेऊनि झांशिला गेला । ग्वाल्हेर आणि काल्पिला ।
 जोराचा लढा त्यानं दिला । बंडाचा मोड परि झाला । अपयश आले तात्याला ।
 धारातीर्थी लक्ष्मीबाईनी देह ठेविला । पुढे हासत तात्या टोपे फासावर गेला ।
 दख्खनचा दीप तो उत्तरेत मालवला । तुम्ही शांत ऐका वृत्तान्त पुढे घडलेला ।

(चाल बदलून)

डोंगरात डरकाळी दिली । आरोळी झाली । उमाजी आला
 जळी, स्थळी, स्वप्नामाजी । दिसे उमाजी । आंगल सत्तेला ॥
 तोडण्या बेड्या दास्याच्या । परक्या सत्तेच्या । प्रतिकाराला

(चाल बदलून)

उमाजी नाईक आला । झाला गलबला । धडकी कैकाला ।
 भरली, शत्रूला कंप सुटला । उमाजीराव आला बाभुळसरला ।
 जाहीरनामा जाहीर केला । आवातनं दिले त्याने सकला ।
 उठविले मांग रामोशाला । इंग्रजाविरुद्ध लढण्याला । गोरा सैनिक

पहारेवाला । भयभयीत झाला बधुन त्याला । बंदूक टाकून पळत
सुटला । विजारसुद्धा जड झाली त्याला । मॅकिटॉश साहेब
घाबरला । गनिमी काव्यानं उमाजी आला । साहेबाचं भुस्काट
पाडायला हो माळनं दादा ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

विश्वासघात जाहला । नाईक पकडला गेला ॥
इंग्रजांनी फासावर त्याला । देवोनी दम घेतला ॥
गाजवून महाराष्ट्राला । रामोशी धन्य तो झाला ॥

(चाल बदलून)

वासुदेवराव बळवंत फडके फडकला ॥
उलथाया परकी सत्तेला ।
सशस्त्र बंडाचा कयास त्यांनी केला ॥
महात्मा फुले लाभले महाराष्ट्राला ॥
अन्याय निवारुनि न्याय घाया दलिताला ॥
टिळकांनी घालुनी साद सिंह उठविला ॥
उन्मत्त गोऱ्या गजाला । निर्भय इशारा दिला ॥
'पळ काळे कर लवलाही केसरी आला' ॥
थांबवून मुळशी, बिळाशीच्या सत्याग्रहाला ॥
त्या बेचाळीसच्या सातान्याकडे चला ॥

(चाल बदलून)

बंदूक ठासून उठे शेतकरी । तेली, तांबोळी ।
गुलामगिरीची होळी पेटवून मग मारी गोळी ॥
नांगर सोडून कुळव सोडून मोहहि सर्वांचा ।
मालक होउनि मिरवु लागला तो महाराष्ट्राचा ।
त्यांनी ग्रामराज्ये स्थापिली । नाकी बसविली । सातान्यात पहिली ।
अशक्य आज असलेले । ते शेतकऱ्यांना दिसले । त्यांनी शक्य करून दाविले ।
शेतकऱ्यांचा सहाय्यक वाली सह्याद्री झाला । महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती
नेण्याला ॥ शेचाळिसचे पर्व क्रांतिचे हलवी विश्वाला ।
ते पहाण्याला मुंबापुरीला सारे चला चला ॥

चौक पाचवा

एकोणिसशे शेचाळिसाला । फेब्रुआरीला । मुंबई बंदराला ।
बंडाचा खलाशांनी केला । गुलामी शूखला तोडण्याला ।

त्यागाचे पेटविले कुंड धरून धीराला । धड धड धडा धावुनि त्यासंग ।
 कामगार चंग । बांधुनी, दंग रणावर झाला ॥ जी ॥
 महायुद्ध गेले संपून । रक्तमंथन । त्यात न्हाऊन ।
 भारतीय खलाशी आला भारतात । सुखाचे दिवस बघत स्वप्नात ।
 घेऊन कैक आशा हृदयात ॥ जी ॥
 त्या वेळी इंग्रज होते । जेते रणकर्ते । मग कोण पुसते ।
 हिंदी खलाशांचा काय बंडिवार । 'सुवर' म्हणूनिया होत सत्कार ।
 आणि कमरेत लाथेचा मार ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

कहर झाला खलाशांना जीवनाचा कंटाळा आला ॥
 स्वाभिमान चेतला त्यांचा मग धीर जरा वाढला ॥
 खलिता पाठवून दिला निर्वाणीचा त्यांनी साहेबाला ॥

(चाल बदलून)

घावी वागणूक मानाची योग्य आम्हाला
 वेतन पुरे, कसदार अन्न खायाला ॥
 आणि बंद करा त्या तुमच्या जुन्या खोडीला ॥
 वाचून अशा खलित्याला । अँडमिरल गॉडफ्रे बिथरला ।
 रागाने लाल जाहला । डोईवर भुवया गेल्या दात आवळला ।
 फेंदरून नाक बटबटा पाहू लागला ।
 उंदराने धमकी मांजुराला । घावी तसे वाटले त्याला ॥
 गालाच्या आत 'बास्टर' बोलू लागला ।
 मंजूर मागणी नाही नकार धाडीला ।
 खलाशांना चेव मग आला । एकवटून सर्व शक्तीला ॥
 संपाचा सोटा घेतला । जुमानून वर पेलिला ।
 साहेबाच्या डोक्यावर जोराने हाणीला ॥
 तलवार कॅपवर त्यांनी संप सुरू केला ।
 कॅसल बराकीमध्ये स्वस्थ बैसला ॥

(चाल बदलून)

पाहून असा प्रकार । इंग्रजी नूर । पालटला पार ।
 टाकिले त्यांनी जुन्या डावास । ठकविले जसे उमीचंदास ।
 तसे उखडून घाया खलाशास ॥ जी ॥
 म्हणती आम्ही सत्य सांगतो । तुमचे ऐकतो । मागण्या देतो ।

संप परि तुम्ही मागे घ्यावा । घोर हा प्रसंग टाळावा ।
जलदिने तुमचे म्हणणे कळवा ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

डावात खलाशी आला । मुंबई बंदराला बेसावध झाला ॥
इतक्यात गोऱ्या साहेबानं । जाळं टाकून । वेढा घातला ॥
सैनिक ठेविला खडा । घेडनि रणगाडा । मशीनगनवाला ॥
शस्त्राचा चिमटा लावून । दावा साधून । मग गुरगुरला ॥

(चाल बदलून)

वेढा केला आम्ही पुरा लढण्याची भोळी आशा तुम्ही नका धरू ।
सागर लढवून नौका बुडवून आरमाराचा नाश करू ॥ जी ॥
सार्वभौम सम्राट आम्ही नच समरांगणि कधि मागे फिरू ।
हट्टा सोडून आम्हा हात जोडून शरण यावे तुम्ही नका मरू ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

खलाशांनी मग शेवटची । विनवणी केली देशाची ॥
काँग्रेस आणि लीगची । अन् हिंदी क्रांतिकारकांची ॥
कम्युनिस्ट, कामगारांची । परंपरा थोर की ज्यांची ॥

(चाल बदलून)

घनगर्जना गगनी घुमली स्थिरला सागर ।
खलाशांनि मग कंबर कसली करण्या संगर ॥
मारा कराया मागे मुरडले निर्भय मैदानी ।
नांगरं टाकुनी नौका नांगरल्या नौकानयनांनी ॥
चमक, अमला, इंद्रधनुष्य, आली आवंती ।
नटलि नर्मदा, पंजाबासह सजली कलावती ॥
नांगरून नौका आडल्या । तोफा चढल्या । नीट बैसल्या ।
गोळ्यांनी लावाया धार । पोलादी करून निर्धार । मग त्यांनी केला पुकार ।
ताजमहालावर तोफा रोखून मग बोले बोला ।
उठवां वेढा नातरि हा घ्या हा आला गोळा ॥
अथांग अरबी सागर ऐकुन आनंदे भरला ।
लाट आवरून, मान उंचावुन हळू हळू हसला ॥
खलाशांची ती हाक चहुकडे हवेत दुमदुमली ।
मुंबापुरीच्या कामकऱ्यांच्या हृदयाला भिडली ॥

(चाल बदलून)

ती हाक ऐकता कामगार मग उठला ॥

खलाशांना सहाय्य करण्याला ।
 संपांचा घण मग त्याने हाती घेतला ॥
 हादरले वायुमंडळ असा गर्जला ॥
 कारखाने आणि गिरण्याला । थांबवून पार यंत्राला ।
 कारभार ओस पाडिला । सामसूम केले नगराला ।
 इंग्रजांनी लष्करी कुमक आणली शहराला ॥
 रणगाडा धावू लागला ।
 आणि विमान तळपू लागले कराया हल्ला ॥
 कामगार आला रस्त्याला । उभारून भुईकोटाला ।
 दमगीर केला हिसडून मशीनगनवाला ॥
 तो शिवाजी पार्कला हातघाईवर आला ॥
 परळ्यात प्रलय मांडिला । विसरून देहभानाला ।
 त्यांनी लालबागला लाल रंग आणीला ॥

(चाल बदलून)

त्याचे नयनी रस अग्नीचा लागे उसळ्याया ।
 पूर होऊनी पुढे पातला वैरी वितळ्याया ॥
 भयाण झाली मुंबानगरी विमाने वर उडती ।
 चिरडाया जनतेला पोलादी गाडे धडधडती ॥
 कामगार कोटावर चढे । होउनी पुढे । ठाकले खडे ।
 धावते दुर्ग अडविले । फोडाया लढू लागले ।
 दारिद्र्य लढू लागले । त्वेषाने भिडू लागले ।
 रणांगणी ते तुच्छ मानी डमडम गोळीला ॥
 महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥
 राजरस्त्यावर निज रक्ताचा सडा सांडियेला ।
 महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ।

चौक सहावा

महाराष्ट्र हा नव्या युगाचा बजावून जगता
 समाजसत्ता आता मागतो स्वायत्त स्वाधिनता ॥
 तो पाचारि बुद्धिवाद्यांना । आणि जहालांना । शेतकरी यांना ।
 उभवु या ऐक्याची भित । महाराष्ट्र करुनि संयुक्त ।
 दुःख दैन्य दिसेना जेथ ।
 लोकशाहिचे नंदनवनचि करण्या या भूला ।

महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥
जिथे ना उरे कोटि जनाला जगण्याची भ्रंता ।
जिथे न थारा निरंकुशा आणि त्यांची अहंता ॥
परक्यांनी पाडिले खंड । असुनी अखंड । केले त्रिखंड ।
तो निझाम मराठवाड्याला । सालाझार शोषी गोव्याला ।
महाविदर्भ वेगळा झाला ।

या शकलांना या सांधू या, या, या, पुढे चला ।
महाराष्ट्राची परंपरा ती पुढती नेण्याला ॥
साद घाला वारल्याला, हेटकरी, कोळी, भिल्ला ।
अठरा पगड जातिला बोलवा संयुक्त करण्याला ॥
सालाझारासह नंगी निझामी करोनिया नष्ट ।
एकभाषिक तीन कोटिचा निर्मा महाराष्ट्र ॥

(चाल बदलून)

सांधुनी मुंबई विशाल महाराष्ट्राला ॥
संयुक्त होऊनी साथ देण्या दुसऱ्याला ॥
शेजारी-महागुजरात निर्मायाला ॥
आसाम, आंध्र, ओरिसा, बिहार, तामिला ॥
त्या संयुक्त कर्नाटका आणि केरळा ॥
स्वायत्ता देऊनी या साऱ्या घटकाला ॥
जमवुनी सारे हे तारे गुंफुनी माला ॥
या हिंद देशाच्या गळ्यात घालायाला ॥
विराट भारतीय संघराज्य करण्याला ॥

(चाल बदलून)

बा महाराष्ट्रा हो जागा झुगारून निद्रा ।
महाविदर्भ गोवा, मराठवाडा सारा । सांधुनी देश हा ।
तीन कोटिचा प्यारा । ने पुढे थोर परंपरा ।
म्हणे अण्णा साठे घे मुजरा । धीरांच्या धीरा ।
मराठी शाहीरांच्या शाहीरा ॥ जी ॥

मुंबईचा गिरणीकामगार

चौक पहिला

सन एकोणीसशे आठ साली । इंग्रजानी भली । अटक बघा केली । टिळकांना कारागृही नेले । मुंबईचा कामगार खवळे । निषेध-संपाचे वादळ उठले । 'हिंदच्या मुक्तीचे भले । शिंग वाजले ।' रशियामध्ये लेनिन वदले ॥ जी ॥

त्यागाचे दिव्य मंदिर । उभे खंबीर । शिखरावर । तळपते ध्वजा लाल त्यांची । हक्कास्तव सदा लढणाऱ्यांची । मरूनही अमर होणाऱ्यांची ॥ जी ॥

गिरणी मालक भांडवलदार । तसेच सरकार । बेदरकार । कदर-मजुरांची मुळी न करता । पिळून शोषित होते रक्ता । गाजवीत वरती आपुली सत्ता ॥ जी ॥

(चाल बदलून)

बेबंद पिळणूक ती गेली कळसाला ॥ चौदा चौदा तास दिवसाला । राबत होता मजूर गिरणीला । आटवीत होता रक्ताला । सूर्याचे तोंडही दिसत नव्हते त्याला ॥ नव्हता मुळी न्याय, कायदा त्याच्या बाजूला ॥ मग रजा, भत्ता, बोनस यावा कोठला? ॥ नव्हती पर्वा त्याची मालकाला । उन्मत्त आंगल सत्तेला । सावरून एकमेकाला । रगडीत होते दिनरात कामगाराला ॥ पर कामगार नव्हता चेपला । निष्माण नव्हता जाहला । अन्यायाशी तोंड देण्याला । त्याने वेळोवेळी कैक सामना दिला ॥ मुंबईच्या गिरणी मालकाला । आडदांड दाडा काकूर आणाया वठणीला ॥ एकोणीसशे अठ्ठावीसाला । रोखाया कामवाढीला । कामगार मैदानी आला । गिरण्यांची तोंडे दाबूनी साचा बंद केला ॥ त्रासनात आऱ्या जाहला । थैली फेकून बाजूवाला झाला बाजूला ॥ कपड्याचा हात मोडला । तिरमिरी आली धोट्याला । रोव्हीण, कॅट, भुलेरांत गोंधळ माजला ॥ मढ्यासमान पडल्या गिरण्या प्राणची गेला ॥

(चाल बदलून)

मुंबईत संप जाहला । आणि वणव्यासम पसरला ॥
तो चौऱ्यांशी गिरणीला । ग्रासून मोकळा झाला ॥
कामगार एक जाहला । सहा महिने संप लढवीला ॥
चेव आला सरकाराला । दडपण्या कामगाराला ॥
शस्त्रांचा खच लागला । ठायी ठायी राजरस्त्याला ॥

(चाल दांगटाची)

फिरू लागले चक्र सत्तेचे । दडपशाहीचे । धरपकडीचे लाठीमाराला ऊत आला । ठायी ठायी गोळीबार झाला । कामगार खवळुनिया उठला । ऐक्याचा डंका वाजवीला । बोलविला तरुण मैदानाला । परशुराम जाधव पुढं झाला । सोजिराशी झुंज खेळायाला । मर्दानं मोठा हिथ्या केला । शिवडीच्या डोंगरात शिरला । रक्षण्या आपुल्या बावट्याला । चीड त्याची आली इंग्रजाला । अधिकारी धावून पुढं गेला । बंदूक रोखून छातीला । बजावलं त्यानं जाधवाला । 'गुमान ये शरण आज मजला । ना तरी झाडीन गोळीला ।' जाधवानं जबाब उलट केला । 'मरणाची भीति नको मजला । मरून मी जागेन ब्रीदाला । घाल तुझ्या येऊ दे गोळीला ।' जाधवानं कडक दम भरला गा, साहेबाला दादा ॥

(चाल बदलून)

कडाडाडा गोळी गर्जली । भेदून ऊर पुढं गेली ॥
सावरोनी ध्वजा आपली । मित्राच्या केली हवाली ॥
जाधव बैसले खाली । मृत्यूने झेप घेतली ॥
जीवनज्योत निमाली । त्या लाल ध्वजेच्या खाली ॥

(चाल बदलून)

घेवोनी जाधवाचे नाव । मारिले घाव । कामगारांनी ॥
नमविले धनवंतांना । म्हुन्मत्तांना । त्यांनी मैदानी ॥
युनियन त्यांनी बांधली । अजिंक्य आपुली । एक होऊनी ॥
आशियाची थोर युनियन । लढाऊ बाण्यानं । राहे गाजोनी ॥

(चाल बदलून)

त्या युनियनची ध्वजा घेऊनी मारी थोर मजला ।
अन्यायाचे घाव झेली तो कधी नाही नमला ॥
किती घेतल्या झुंजा समरी त्यांची नच गणती ।
किती पावले मरण लढाईत लढत रणावतीं ॥

(चाल बदलून)

डांगे, मिरजकर आणि ब्रॅडले । नेते लाभले । हिंमतवाले ।
उठविला ज्यांनी सारा कामगार । वर्गयुद्धाचा करूनी निर्धार ।
भांडवलदारी केली बेजार ॥

चौक दुसरा

इतिहास कामगारांचा । वळून जरा वाचा । नसे तो कच्चा । अन्यायाची चीड ज्याला
भारी । सदा जो देऊनी ललकारी उठवी देशात जनता सारी ॥

(चाल बदलून)

अन्याय कधी ना त्याला सहन जाहला ॥ एकोणीसशे चौतीस साला । रोखाया कामवाढीला । निर्भय त्याने देहाचा बांध घातला ॥ फुटपाडे-कांदळकर, आळवे लावले वाटेला ॥ महायुद्ध पेटले एकोणचाळीसाल ॥ ऑक्टोबरच्या दोन तारखेला । धिक्काराया महायुद्धाला । मुंबईच शूर कामगार रस्त्यावर आला ॥ राखांया आपल्या हक्काला । आडवाया काळ्या कायद्याला । मुंबईत संप पुकारिला । भागोजी बहिर्जीनं प्राण रणी वेचला । महागाई-बोनसचा लढा पुढे पेटला ॥ चाळीस साली लढून धैर्यानं विजय मिळविला ॥

(चाल बदलून)

बावीस फेब्रुवारीला । खलाशांना सहाय्य करण्याला ॥ निर्भय होउनी रस्त्याला । भुइकोट त्याने बांधीला ॥ जरी तीनशे पडले धरणीला । नऊशेवर जखमी झाला ॥ तरी डमडमच्या गोळीला । त्याने भिडून सामना दिला । लंडनमध्ये अॅटलीला । येथून घाम फोडीला ॥

(चाल बदलून)

पन्नास साली ऑगस्ट चौदा तारखेला । बोनसासाठी खवळला । आणि त्याने संप पुकारिला । उन्मत्त गिरणी मालकाला कडक दम दिला ॥ चिमट्यात धरुनि शत्रूला । संघाच्या शेपटावरी पाय ठेवीला ॥ चिरचिर चालली तेव्हा चारी बाजूला ॥ काँग्रेसच्या सरकाराला । भलताच राग मग आला । खादीचा डगला फेकला । रामराज्य जबडा उघडला । त्यांतूनी रावणी दात बाहेर काढीला । लाठीमार गोळीबाराला । सुरवात झाली चहूकडे अत्याचाराला ॥ आणि धूर विषारी स्वैर धावू लागला ॥ देशभक्त होमगार्डानीं कंहरच केला ॥ पाहुन कामगार मारिले टिपून गोळीला ॥

(चाल बदलून)

गणपत पानसरे मेला । महादेव कुंभारही गेला ॥ अन् विटू कृष्णा कदमाला । गोळीने दगा जाहला ॥ शिवचरण सुचित ठार झाला । तुकाराम पडला रस्त्याला ॥

(चाल बदलून)

लागली गोळी बाबू रघुनाथरावाला ॥ शंकर दाबे, दामाजी केशवही गेला । अशा बारा वीरांनी रणी देह ठेवीला ॥

(चाल बदलून)

आठवण ठेवूनी त्यांची । वीर हुतात्म्यांची । त्यांच्या हिंमतीची । ज्यांच्या शौर्याचा जाळ

झाला । वर्गास्तव ज्यांनी प्राण दिधला । मार्ग आक्रमा तुम्ही आपुला ॥

(चाल बदलून)

हुतात्म्यांच्या आत्मत्यागाच्या उंच स्तंभावरती ।
मुंबापुरीच्या कामकऱ्या तव ध्वजा पहा उडती ॥
हसत, हसत मर्दानी आपुली शिरे अर्पियेली ।
पुढच्या पिढीचे तुम्ही लढावे त्याच ध्वजेखाली ॥
त्या योद्ध्यांची आठवण ठेवून जागून रक्ताला ।
गड युनियनचा पुन्हा सावरून लढण्या पुढे चला ॥

(चाल बदलून)

त्यांनी रणी एक होऊनी । झुंज देऊनी ।
रक्त सिंचुनी । बांधिली थोर युनियन ।
बेलाग. दुर्गाप्रमाणं । आणि केले तिचे रक्षण ।
तडा फुटीचा पडला बा रे तव तटबंदीला ।
गंज लागला आज दुहीचा त्या तव खड्गाला ॥
शिग फुंकोनी एकजुटीचे हाक देई सकला ।
गड युनियनचा पुन्हा सावरून लढण्या पुढे चला ॥
बाशिग संघ बांधून । घाली धैमान । मोठ्या ऐटीनं ।
राखण्या भांडवलदारी । पेरीत फूट जहरी । तो मान आमची घिरी ।
संघाच्या त्या बाशिगाचे गोंडे तोडायी ।
कामगारांनो, उठा संघाचे भूतच गाडायी ॥
कामवाढीचे, बडतर्फीचे करार जो करतो ।
मारेकरी हा तुमचा, तुमच्या नावावर जगतो ॥
एकजुटीचा कर पोलादी पुढे करूनी आपुला ।
गड युनियनचा पुन्हा सावरून लढण्या पुढे चला ॥
येत हल्ला तुम्हांवर पुन्हा । पहिलाच जुना । चिराया माना ॥
बेकार होत सव्या लक्ष । म्हणुनिया राही बा दक्ष ।
वैऱ्यावर ठेवुनी लक्ष्य ।
कंबर बांधुनी लाव । परतुनी हा येतो घाला ।
उठा सत्त्वरी सावध होऊनी सारे पुढे चला ॥
बोलवा आता सकलांना ।
सान्या जहालांना । सोशालिस्टांना ।
घा हाक शे. का. पक्षाला । दलितांच्या फेडरेशनला ।

सान्या लोकशाहीवाद्यांला ।
सांगा बजावून त्या सर्वांना आता या समया ।
ऐक्यावाचून विजय मिळेना लढणे ते वाया ॥

(चाल बदलून)

बा कामगारा तुजठायी अपार शक्ती । ही नांदे मुंबई तव तळहातावरती । ते हांत पोलादी
सर्व सुखे निर्मिती । परि तुला जगण्याची भ्रांती । बेकारी येत तुजवरती ।
म्हणे अण्णा साठे शाहीर । उठुनी सत्वर । उज्ज्वल राख आपुली कीर्ती ॥

एकजूटीचा नेता

एकजूटीचा नेता । झाला कामगार तैय्यार
बदलाया रे दुनिया सारी दुमदुमली ललकार ॥
सदा लढे मरणाशी ज्याला नच ठावे शांती
रक्त आटवून जगास नटवून जगण्याची भ्रांती
उठला खवळून झुंज झुंजण्याला
वादळ उठवून बांध फोडण्याला
निश्चय झाला पाय उचलला चालू लागला करण्या नवा प्रहार ॥
मध्ययुगाची जीर्ण हाडे ही निरंकुश राजे
देशी धनवंतांचे साथी परकी साम्राज्ये
फाडुनिया बुरखा उघड जगा दावू
जागवून रंका समरांगणि जाऊ
आता अपुला, हा शेवटचा उगारलेला वार नाही चुकणार ॥
शेतकरी अन् दलित जनाला घेऊनिया पाठी
लोकशाही क्रांतीच्या अपुल्या एक ब्रीदासाठी
कोटी करी ज्याने ध्वजा लाल धरिली
मेघासम आता फळी धरून आपुली
पुढे चालला, रणी गर्जला, करुनी आपुला पोलादी निर्धार
एकजूट जनतेची साधुनी, जनराज्याची करून बांधणी,
पूर्ण लोकशाहीला आणुनि, गाऊ मग यशगान
निनादून अस्मान, अंती वर्गाविहीन-हिंद करू निर्माण
बंध तोडले, पाऊल पहिले, पुढे टाकले, मागे नच घेणार ॥

महाराष्ट्रावरूनी टाक ओवाळून काया

कंबर बांधून ऊठ घाव झेलाया
महाराष्ट्रावरूनी टाक ओवाळून काया ।
महाराष्ट्र मंदिरापुढती । पाजळे याशीची ज्योती ।
सुवर्णधरा खालती । निल अंबर भरले वरती
गड पुढे पोवाडे गाती । भूषवी तिला महारथी
तो अरबी सागर लागे जयाचे पाया
महाराष्ट्रावरूनी टाक ओवाळून काया ॥
ही मायभूमि धीरांची । शासनकर्त्या वीरांची
घामाची आणि श्रमाची । खुरप्याची आणि दोरीची
संतांची, शाहीरांची । त्यागाच्या तलवारीची
स्मरून धुरधर आता त्या शिवराया
महाराष्ट्रावरूनी टाक ओवाळून काया ॥
पहा पर्व पातले आजचे । संयुक्त महाराष्ट्राचे
साकार स्वप्न करण्याचे । करी कंकण बांधून साचे
पर्वत उलथून यत्नाचे । सांधू या खंड की त्याचे
या सत्यास्तव मैदानि शिंग फुंकाया
महाराष्ट्रावरूनी टाक ओवाळून काया ॥
धर ध्वजा करी ऐक्याची । मनीषा जी महाराष्ट्राची
पाऊले टाक हिंमतीची । कणखर जणु पोलादाची
घे आण स्वातंत्र्याची । महाराष्ट्रास्तव लढण्याची
उपकार फेडुनी जन्मभूमीचे जाया
महाराष्ट्रावरूनी टाक ओवाळून काया ॥

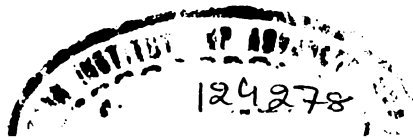
रवि आला लावुनी तुरा

रवि आला लावुनी तुरा । निघाली जिंदगी भरभरा ॥
दीप गगनाच्या डोईवर लागला । ढग तिमिराचा त्यानं निवारिला ।
झाले आकाश लाल । बघ उधळी गुलाल
रानारानात हर्ष पसरला । आला बहर गुलमोहरा ।
निघाली जिंदगी भरभरा ॥
रस रुपेरी वर्षे हा खालती । कृष्ण सोनेरी रंगात डोलती ।
बघ जागी झाली । धरा भाग्यशाली
नाचे देवाच्या दारी जणु मालती ।
उडे हरण जणू चौखुरा ।
निघाली जिंदगी भरभरा ॥
पानापानांत नाचे हा वारा ।
भूप रागाच्या छेडीत तारा ।
हासे कोकिळ मनी । मोर नाचे वनी ।
सप्तरंगाचा फुलवून पिसारा ।
जाहला हर्ष रानपाखरा ।
निघाली जिंदगी भरभरा ॥

शिवारी चला

दौलतीच्या राजा उठून सर्जा
हाक दे शेजाऱ्याला रे शिवारी चला ॥
संदी लई नामी आलीया अवंदा
सावकारशाहीचा विखारी कुंदा
भ्रारपार खुरपून पाडायचा रेंदा
दाखवाया बळा-उचल घे इळा
पोलादी पाजळून आपला रे शिवारी चला ॥
भांडवलशाहीचा चिवट केणा
वरवर छटलाय तरी जाईना
अन् जराशीबी शेती पिकू देईना
उपटून मुळी घाल पायदळी
तुडवून आला गेला रे शिवारी चला ॥
साम्राज्यशाहीची माकडं काळीं
हातातला घास नित खाऊ न देती
ध्या दिसा लुटत्यात रं आंबराई
एकजूट करून नीट नेम धरून
आखरीचा माराया टोला रे शिवारी चला ॥
रातदीस राबून सालंना साल
किती पिढ्या आम्ही काढायचं हाल
रोवू आता बांधावर बावटा लाल
काळावर चाल कर - हत्यार नीट धर
एकीचा बांधुनी किल्ला रे शिवारी चला ॥

दुनियेची दौलत सारी

दुनियेची दौलत सारी, गड्या दुनियेची दौलत सारी
बघ पिकलीय माझ्या शिवारी ॥

रातदिवस राबून कसली

आली भरात अन् मुसमुसली.

आज आनंदानं बघ हसली

वर आकाश उधळीत लाली

खाली-सोनेरी ही शेतसरी ॥

कणसं मक्याची हुरड्याला आली

बसली हळद लाजून खाली

तूर शेंगानं आपुल्या न्हाली

गहू खपलीचा लहरा मारी

भुईमूग रोवून बसला आरी ॥

आला रंगात राव्या माझा

फुलं उधळितो कारव्या तुझा

सान्या धान्याचा शाळू राजा

ऊस वाऱ्यावर डोलतोय भारी

सर्जा-दख्खनला दे ललकारी ॥

यारे हातात गोफण घेऊ

रान राखाया एकीनं जाऊ

ऐतखाऊंना हाकलून देऊ

जिवापरीस आमची प्यारी

धरणी- कसेल त्याची सारी

माझी मैना गावावर राहिली!

माझी मैना गावावर राहिली ।

माझ्या जिवाची होतीया काहिली ॥

ओतीव बांधा । रंग गव्हाळ्या । कोर चंद्राची । उदात्त गुणांची ।

मोठ्या मनाची । सीता ती माझी रामाची ।

हसून बोलायची । मंद चालायची । सुगंध केतकी । सतेज कांती ।

घडीव पुतळी सोन्याची । नव्या नवतीची । काडी दवण्याची ।

रेखीव भुवया । कमान जणू इंद्रधनूची । हिरकणी हिऱ्याची ।

काठी आंधळ्याची । तशी ती माझी गरिबाची ।

मैना रत्नाची खाण । माझा जीव की प्राण ।

नसे सुखाला वाण । तिच्या गुणांची छक्कड मी गायिली ।

माझ्या जिवाची होतीया काहिली ॥

गरिबीनं ताटातूट केली आम्हा दोघांची । झाली तयारी माझी मुंबईला जाण्याची ।

वेळ होती ती भल्या पहाटेची । बांधाबांध झाली भाकरतुकड्याची । घालवित निघाली

मला माझी मैना चांदणी शुक्राची । गावदरीला येताच कळी कोमेजली तिच्या मनाची ।

शिकस्त केली मी तिला हसवण्याची । खैरात केली पत्रांची । वचनांची । दागिन्यानं

मढवून काढायची । बोली केली शिंदेशाही तोड्याची । साज कोल्हापुरी । वज्रटीक ।

गळ्यात माळ पुतळ्यांची कानात गोखरं । पायात मासोळ्या । दंडात इळ आणि नाकात

नथ सर्जाची । परी उमलली नाही कळी तिच्या अंतरीची । आणि छातीवर दगड ठेवून

पाठ धरली मी मुंबईची ।

मैना खचली मनात । ती हो रुसली डोळ्यात ।

नाही हसली गालात । हात उंचावुनी उभी राहिली ॥

या मुंबईत गर्दी बेकारांची । त्यात भरती झाली माझी एकाची । मळ्यावर पडावी मूठभर

माती । तशी गत झाली आमची । ही मुंबई यंत्राची, तंत्राची, जगणारांची, मरणारांची,

शेंडीची, दाढीची हडसनच्या गाडीची, नायलॉनच्या आणि जॉर्जेटच्या तलम साडीची ।

बुटांच्या जोडीची । पुस्तकांच्या थडीची । माडीवर माडी । हिरव्या माडीची । पैदास इथं

भलतीच चोरांची । ऐतखाऊंची । शिरजोरांची । हरामखोरांची । भांडवलदारांची ।

पोटासाठी पाठ धरली होती मी कामाची । पर्वा केली नाही उन्हाची, थंडीची, पावसाची ।

पाण्यानं भरलं खिसं माझं । वाण मल एका छत्रीची । त्याच दरम्यान उठली चळवळ
संयुक्त महाराष्ट्राची । बेळगाव, कारवार, निपाणी, गोव्यासह एकभाषिक राज्याची ।
चकाकली संगीन अन्यायाची । फौज उठली बिनीवरची । कामगारांची । शेतकऱ्यांची ।
मध्यमवर्गीयांची ।

उठला मराठी देश । आला मैदानी त्वेष । वैरी करण्या नामशेष ।
गोळी डमडमची छातीवर साहिली ।

म्हणे अण्णा भाऊ साठे । घरं बुडाली गर्वाची । भी-तूपणाची । जुलमाची ।
जबरीची । तस्कराची । निकुंबळीला कत्तल झाली इंद्रजिताची ।

चौदा चौकड्याचं राज्य रावणाचं । लंका जळाली त्याची । तीच गत झाली कलियुगामाजी
मोरारजी देसायाची आणि स. का. पाटलाची । अखेर झाली ही मुंबई महाराष्ट्राची ।
परळच्या प्रळयाची । लालबागच्या लढाईची । फाऊन्टनच्या चढाईची ।

झालं फाऊन्टनला जंग । तिथं बांधुनी चंग ।

आला मर्दानी रंग । धार रक्ताची मर्दानी वाहिली ॥

महाराष्ट्रानं गुढी उभारली विजयाची । दाखविली रीत पाठ भितीला लावून लढायची ।
परी तममग थांबली नाही माझ्या अंतरीची । गांवाकडं मैनां माझी । भेट नाही तिची ।
तीच गत झाली आहे या खंडित महाराष्ट्राची । बेळगाव, कारवार, डांग, उंबरगावावर
मालकी दुजांची । धोंड खंडणीची । कमाल दंडेलीची । चीड बेकीची । गरज एकीची ।
म्हणूनं विनवणी आहे या शिवशक्तीला शाहीराची ।

आता वळू नका । रणि पळू नका । कुणी चळू नका ।
बिनी मारायची अजून राहिली । माझ्या जिवाची ॥

जग बदल घालुनी घाव!

जग बदल घालुनी घाव । सांगून गेले मला भीमराव ।
गुलामगिरीच्या या चिखलात । रुतून बसला का ऐरावत ।
अंग झाडुनी निघ बाहेरी । घे बिनीवरती धाव ॥
धनवंतांनी अखंड पिळले । धर्मांधांनी तसेच छळले ।
मगराने जणु माणिक गिळिले । चोर जाहले साव ॥
ठरवुन आम्हा हीन कलंकित । जन्मोजन्मी करुनी अंकित ।
जिणे लादुनी वर अवमानित । निर्मून हा भेदभाव ॥
एकजुटीच्या या रथावरती । आरूढ होंऊनी चल बां पुढती ।
नव महाराष्ट्रा निर्मून जगती । करी प्रकट निज नाव ॥

मुंबईची लावणी

मुंबईत उंचावरी । मलबार हिल इंद्रपुरी ।
कुबेरांची वस्ती तिथं सुख भोगती ॥
परळ्यात राहणारे । रातदिवस राबणारे
मिळेल ते खाऊनी घाम गाळती ॥१॥

ग्रँट रोड, गोखले रोड । संडास रोड, विन्सेंट रोड ।
असे किती रोड इथं नाही गणती ॥
गल्ली-बोळ किती आत । नाक्यांचा नाही अंत ।
अरबी सागराचा वेढा हिच्या भोवती ॥२॥

आगीनगाडी मोटारगाडी । विमान घेतं उंच उडी ।
टांग्यांची घोडी मरती रस्त्यावरती ॥
हातगाडी हमालांची । भारी गडबड खटान्यांची ।
धडपड इथं वाहतुकीची रीघ लागती ॥३॥

मसणवटी महशूर । चंदनवाडी सोनापूर ।
त्यांची गाजे ख्याती इथं आहे कीर्ती ॥
टाचा घासून मरणान्यांची । बिनवारशी सडणारांची ।
सागराच्या काठी बघा सोय लागती ॥४॥

सेंट जॉर्ज, बाटलीवाला । के.ई.एम., वाडियाला ।
रोग्यांची रोज तोबा गर्दी झडती ॥
टी.बी., गरमी, पटकी, परमा । खरूज, ताप खोकला दमा ।
असे नाना रोग होऊन कैक मरती ॥५॥

माणसाला माणूस खातं । लुटतं आणि लुटलं जातं
तीस लाख लोक एका जागी राहती ॥
भडकून उठती आधीमधी । दंगेखोर होऊन कधी ।
आपसामधे करून गर्दी मुडदे पाडती ॥६॥

लोअर परळ, चिचपोकळी । वरळीच्या त्या जुन्या चाळी ।
नाही नवां रंग त्यांच्या भितीवरती ॥
नायगाव, धारावीला । माटुंग्याच्या शेजाराला ।
बेकारांची पोरं घाणीमध्ये लोळती ॥७॥

मोतीबाजार, शेअरबाजार । तिथे चाले मोठा व्यापार ।
सारे सट्टेवाले तिथं सट्टा खेळती ॥
फोरास रोड, तीन बत्ती । गोलपिठा नाक्यावरती ।
शरीरं विकून कितीएक पोट भरती ॥८॥

लाल झेंडा घेऊन हाती । करायाला इथे क्रांती ।
मजुरांची पिढी नवी पाऊल टाकती ॥
अण्णा भाऊ साठे म्हणे । बदलुनी हे दुबळे जिणे ।
होणार जे विजयी ते रण करती ॥९॥

कामगार स्तवन

प्रारंभी मी आजला । कर ज्याचा येथे पूजिला ।
जो व्यापुनि संसाराला । हलवी या भूगोला ॥
ज्याला जगी तुलना नाही । अंत पाताळाचा घेई ।
ऊर ब्रह्मांडाचे फोडी । काळाची हाडे मोडी ।
आकाशा खाली ओढी । तो मी आज वंदिला ॥
रुद्ररूपी ज्याची शक्ती । मानवाची करितो भक्ती ।
तो उठवुनिया रंकाला । जो शापित उन्मत्ताला ।
तोडोनि जुलमी सत्तेला । निर्मी सुप्रभात काला ॥

महाराष्ट्र देशा अमुच्या

महाराष्ट्र देशा अमुच्या, महाराष्ट्र देशा ।
आनंदवन भूवरी तू भूवरी भूषवि भारत वर्षा ॥धृ॥

गीता गाथा तुझी मराठी । अखंड नाचे तुझिया ओठी ।
संतपंततंतांचि शाहिरी । प्रतिभा झिजली तुझिया दारी ।
दीपवी अमृता, सुखवी सकला तुझी मराठी भाषा ॥धृ॥

तुझ्या पुढे ते गगन बापुडे । भावभरे वाजवी चौघडे ।
उभा सल्ह्याचल तुझ्या पुढे । सावरुनी आकाशा ॥धृ॥

परवशता तुज मुळी ना रुचे । अवमानित ते जिणे दीनांचे ।
अन्यायापुढती तू कधिही । मान आपुली नमविली नाही ।
माळावरती खड्ग पेरुनी । सज्ज होशी संघर्षा ॥धृ॥

तू मराठमोळा

तू मराठमोळा शेतकरी घोंगडी शिरी,
जुनी ती काठी, जुनी लंगोटी बदल ही दुनिया सारी
रे, चल. — बदल ही दुनिया सारी ॥६॥

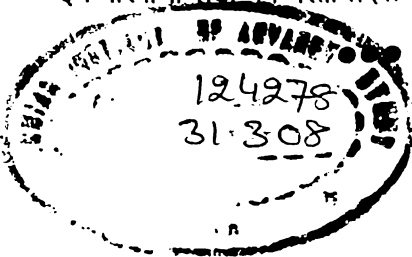
राबुनी थंडीवाऱ्यात, गाळुनी घांमाच्या धारा ।
लाविशी रास मोत्यांची परी नाही तुला रे थारा
तू खाशी कांदा भाकरी बसून अंधारी
भुकेला कोंडा, निजेला धोंडा — बदल ही दुनिया सारी ॥१॥
ही तुझीच धरती माता, तू विश्वाचा निर्माता ।
तुझी चराचरांवर सत्ता, तू या जगताचा दाता
परी होऊन तू भिकारी झुरशी अंतरी,
रोगराई तुला दुष्काळ खाई — बदल ही दुनिया सारी ॥२॥
तव बळ्यास नाही अंत, ते वज्राला नमवीत
तुझ्या हाती असे अमृत पिकवीते सोने मातीत
परी सदा तुझ्या रे दारी नाचे लाचारी
व्याजाच्या पोटी तुला सावकार लुटी — बदल ही दुनिया सारी ॥३॥
त्या तुझ्या जुन्या खोपीत समतेचा पाळणा हाले
एकीनं वाढवून तिला कर खरे ब्रीद आपुले ।
ऊठ वाजवीत रणभेरी घुमवी अंबरी,
वळू नको, वा पळू नको तू — बदल ही दुनिया सारी ॥४॥

कथा मुंबईची

कथा मुंबईची सुरू आता करतो
इथं माणूस भवत्यावाणी फिरतो ॥
इथं दिसती उंच माड्या, लांब झिपच्या शेंड्या दाढ्या
इथं मोकळ्या जागेत गाढवावाणी
खुशाल लोळती कैक झोपड्या
कोण फिरतो देऊन इथे, कमरेला चिंध्यांच्या तिड्यावर तिड्या ।
कोण भीक मागतो इथं टेकीत काठी मारीत उड्यावर उड्या ।
आणि त्याच्या पुढून उंदरावाणी, कैक पळती रंगीत मोटरगाड्या ।
इथं बोळामधील बोळ, गल्लीमधील पोळ,
रस्त्या रस्त्यावरती खेळ करतो ॥१॥
इथं कैक कण्हती होऊन कुणाला सर्दी ।
रेटारेटी भलतीच इथं, चौफेर माणसांची गर्दी ।
त्याच गर्दीत खुशाल फिरती खिसे कापणारे दर्दी ।
कोण काढून गळा गाती, तेरे नजरने जादू कर दी ।
धडपडत पळते आगगाडी, इथं पोटात घेऊन मुंबई अर्धी ।
कितीक फिरती दिशादाही, कोणा अन्नपाणी नाही
वेड लागून कोण इथं मरतो ॥२॥
बेकार होऊन कैक फिरती, पायात बांधून फिरकी ।
दारात गिरणीच्या बसून येते कोणाला गिरकी ।
भीक नाही मिळत भिकाऱ्याला, दानी म्हणतो काम कर की ।
वेचून खाती पोरं गरिबांची, केळी सडकी अन् किडकी ।
पाणी मिळत नाही, म्हणून इथं सदैव रडती मडकी
खाऊन मोत्याचा घास, देती धनिक उसास
त्याचा कुबेर इथं हेवा करतो ।
इथं गरिबांची शेंडी यम धरतो ॥३॥

(अपूर्ण)

आमची इतर प्रकाशने

- जोतीबा फुले आणि स्त्री-मुक्तीचा विचार
— डॉ. गेल ऑम्ब्रेट रु. २०
- महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक कार्य
— प्रा. तानाजी ठोंबरे रु. २०
- महात्मा फुले आणि शेतकरी चळवळ
— डॉ. अशोक चौसाळकर रु. २०
- जोतीरावांची समता-संकल्पना
— भास्कर लक्ष्मण भोळे रु. २०
- महात्मा फुले आणि धर्म
— प्रा. आ. ह. साळुंगे रु. २०
- डॉ. आंबेडकर चिंतन
— केशव मेश्राम रु. ६०
- बाबासाहेब आंबेडकर यांचे १०१ मौलिक विचार
— संकलन : अविनाश सहस्रबुद्धे रु. १०
- डॉ. आंबेडकरांचे राजकीय विचार
— प्रा. म. द. देशपांडे रु. २०
- डॉ. आंबेडकरांच्या सामाजिक आणि राजकीय चळवळी
— कृष्णा मेणसे रु. २०
- आगरकरांचे धर्मचिंतन
— भास्कर लक्ष्मण भोळे
- आगरकरांचे राजकीय विचार
— डॉ. अशोक चौसाळकर
- आगरकरांचे सांस्कृतिक आणि साहित्यविषयक विचार
— प्रा. तानाजी ठोंबरे रु. ४०

Library

IIAS, Shimla

MR 891.461 9 Sa 82 A

00124278